

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע"נ

ברוך דוב ז"ל בן יבלחט"א משה חיים ווידרא נ"י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ"ל

מראה מקומות רשפי אש

לע"נ מרים שיינדל בת יצחק"א אפרים שמעון סינאוויץ

LAKEWOODDAFYOMI.COM

עין משפטו
גן מצודה
כב א מיי פתי מלי
מכירה הלכה י
עשין כב טוע' ע"מ פ
רמ טעף י:
כב ג מיי שם ה' ז
טוע' שם ס' ט:
כב ג מיי שם ה' ז
טוע' שם טעף י:

קד:

בית כור פרק שביעי בבא בתרא

מסורת הש"ס

א) לעיל דף פג. ב) לעיל
דף ג. ג) לעיל יב.
ד) תחבות יג. ה) לעיל
ק ע"ב.

הנהגות הב"ח

א) רש"ב"ם ד"ה ה"ג
ובדברי וכו' ואין כן ממש
דאמרי בית קאמיס:

ליקוטי רש"י

בור סדו שתפסיק.
אם יש צור של מים
ממנו יצא מים מהו
שתפסיק ואח"כ דאמי
מפסיק דלא לא יתחמו
המים מברא אצל אמת
המים מהו. ריבבא
דיקא. הכנסת דקלים
הרבה צמד דמי להפסקה
ע"פ מילה וי"ש"ם לעיל
ל"א את המותר
ב"ב. דלא לא המותר על
רובע לכל סאה הוא מחזיר
לכדו חלה על כל הרבעים
טול כל ל' רבעים של בית
כור ומתחמוסם הכל
מחזיר דהיא דנא לשלם
משלם את כולו וס' ד'.

הנהגות וצינונים

א) רש"י מ"ז (גליון)
ב) כ"ה ג"מ במהר"ם:
ג) עיין רש"י שכתב
ד) דמיתב "ל"א מ"ז עד
פירמא" שייך לקמיה
בית כור וכו' על רבע
פירמא" שדיה להאי
חוספת וכו': ד] דמפור
רש"י (גליון) כ"ה ג"מ
במהר"ם: ה) נדע"ל
ז) ש"י (באה"מ):
ח) נדע"ל כ"ב ה"ג
ט) ופשוט בלא חיבות
שבתים (מזור דבש):
י) צ"ל או נבע עינין
יא) נדע"ל (ה)
יב) תחבות יג. יג) ויבש חמר
יד) נדע"ל (ה)
יז) ליכא למיכר (רש"י):

ואי איכא [מילתא] יתירא ל"ג קבין. כלומר אם יש משאו יותר מרובע כלל סאה דהשתא ליכא מחילה כלל לא צרבעין ולא צמומתייהו
חזין אי הוו כוריים דהשתא הוו להו רבעין דהיינו יותר מנ' קבין כיון דליכא מחילה הדרי צלנפי נפשייהו דכיון דליכא חשיבות שדה לא
תקנו חכמים למוכר ייפוי כח דמעוט אלא יחזיר לו קרקע ואי לא הוה הכי מכירה אלא בית כור ואיכא קצ ומחלה יתר על הרבעין
דהוו להו צין הכל ט' קבין הדרי והשתא אסיקנא לר"ג דצבוריים ואע"ג דליכא אלא מותר כל שהוא על הרבעין לא אמרינן יעשה חשטין

אלא יחזיר קרקע דכיון דליכא מחילה ליכא צהו ושיעור שדה יש למה
נכוף הלוקח ליקח האיכא צי רדו יומא^א ולא מפסיק מוכר מידי אצל
צבית כור אחד לר"ך קצ ומחלה מותר על הרבעין להשלים ט'
קבין והדר וקיימא לן כר"ג דביי"ן ק' נראה צעני פסיקא ופירושא
ועיקר. וי"מ ואי איכא יתירא כו' שר"ך ט' קבין יותר לבד כל
הרבעין כולן וי"מ קצ ומחלה לר"ך חוספת על הרבעין של בית
כור האחד דכיון דצבית כור אחד ט' קבין הדרי כולו וקשיא
לי מאי חוית דשדית להאי קצ ומחלה על חד צבית כור מ' כורין
ולאיך ליכא חלה ז' קבין ומחלה לכור אדרבה שדייה אכולהו ויהיה
צמורת יעשה חשטין^ב דלא מטי לכל בית סאה אלא טפי מרובע
פורחא ועד שיהיה ט' קבין לכל כור וכו' לא הוה לן למימר יחזיר
ל"ג מנלן האי דדי לנו צבז ומחלה חוספת על רבעי צבית כור
שדייה להאי חוספת צבית סאה ועד דליהו ט' קבין לאחד מן
הסאין לבד מרובע לכל סאה וסאה לא אמרינן דהדרי למוכר כלל
דמילתא כי מעיינת צהו שפיר צבזן לישני לא תמלא טעם וממש
צבזן אלא כהלכתא כלל טעמא צבזן כו' הוא כמו שפירשתי דהיכא
דאיכא משאו יתר על כל הרבעין כולן ט' קבין כיון דמפיק
להו ממות מחילה ליכא למימר צהו ייפוי כח דלוקח^ג דהא צין
כולן חשיבי שדה דאיכא טפי מנ' קבין והדרי למוכר וצבית כור
אחד צענין חוספת קצ ומחלה על הרבעין להשלימן לט' קבין והדרי

למוכר: מואי לאו דובין ליה כוריים. דהא לא קמי וחס^ד שיר צבית כור ט' קבין דקמתי רישא צבית כור עפר אי מוכר לך אלמלא אפי'
צבצקנה גדולה קאמר ט' קבין הדרי למוכר וקשיא לר"ג דאמר מחילה היין כל היכא דלא מטי טפי מרובע לכל סאה: ומשני ל"א דובין
ליה בור. דלרישא קאי דליירי צבית כור ועלה קמי צבזי הוו ט' קבין הדרי דאיכא טפי מרובע לכל סאה ופקא להו ממות מחילה:
ה"ג ובגנה בית חצי קב מואי לאו דובין ליה פאתים ל"א דובין ליה פאה. והכי קפרין מואי לאו דובין ליה פאתים ואפי"ה לא אמרי' נותן
רובע לכל סאה ולא איכא יתירא משאו למילתא דחאי קצ הדרי לא לא אמרי' אלא כיון דה"ל צין הכל שיעור גנה לא מחיל איניש כרז
הונא והדר וכו' וע"ג דלא מטי אלא רובע לפאה ומשני ל"א דובין ליה פאה גנה והלכך רובע הוא דהוי מחילה טפי מרובע יעשה חשטין
אצל ודאי קצ דאיכא שיעור גנה הדר: ל"א ובדברי ר"ע בית רובע מואי לאו דובין ליה פאה ל"א דובין ליה פאה. והכי קפרין מואי
לאו דובין ליה סאה ואפי"ה לא אמרי' נותן חצי רובע לכל חצי סאה דהוי מחילה אלא כיון דהוי צין כל המותרות שיעור גנה הדרי
כרז הונא^ה חצי רובע הוא מחילה לחצי סאה כי היכי דרובע הוא מחילה לפאה ומשני דובין ליה חצי סאה הלכך חצי רובע הוא מחילה וטפי
מחצי רובע יעשה חשטין רובע דהוי שיעור גנה יחזיר כן נראה צעני ועיקר וכן מלאחי כתוב צפסרים מדויקים ולשונות אחרים יש
ואין צבזן ממש (ו) ואמרי' צבית סאה שיעור גנה צבית כור שיעור שדה והכל הוא דצבזים ריקים דט' קבין שיעור שדה וחצי קצ שיעור
גנה וגם מפרשים לר"ע ליה ליה יעשה חשטין בגנה אלא רובע יחזיר פחות מרובע הוא מחילה והכל הכל דהא ודאי איית ליה מחילה
דכפרישית דכי היכי דאמרן צבזת רובע לפאה הוא מחילה הוא הדין צבזי רובע לחצי סאה הוא מחילה וכן לגנה חצי רובע לחצי
סאה הוא מחילה יותר מחצי רובע לחצי סאה יעשה חשטין לר"ע כמו לרצבן אצל רובע לחצי סאה יחזיר לר"ע ולרצבן יעשה חשטין
עד שיהו חצי קצ חוספת על חצי סאה דהכי הוא שיעור גנה וגם מפרשים דרובע לפאה רצבן יעשה חשטין כיון מרובע
לגדה ופחות מרובע הוא מחילה בגנה כרובע צבזת וכל צבזות הללו הגל הן ומטעין הן: בשי רבא וצבזי. ומכר לו שדה כור שמכר
לו סאה או סאהים והוחזרו יותר מנ' רבעין לסאהם אצל אינן ט' קבין דהוה להו צמורת חשטין יעשה חשטין: דהא חזי לאיטרופי לגדו ווע"ג
שחזיר לו לא מעוט ולא קרקע גדל נהר לכאן או נובע^ו מעין לכאן דה"ל ראו לגנה דכחמיז והשקית צבזלך כגן הירק (דגריס י):
מהו. מחזיר לו לוקח למוכר מי אזלינן צבזת שעה מכירה ויעשה חשטין רצה נוטל מעוט רצה נוטל קרקע או דלמא כיון דתקנתא
דרצבן היא משום ייפוי כח דמוכר שלא יפסיק מיעוט קרקע שאין ראו לכלוס השחא דה"ל חצי קצ גנה וחשוב שדה^ז לר"ך שיטול
את שלו ויחזיר לו לוקח קרקע ולא מעוט. ל"ג מכרה כשהיא גנה ומייצשה ועשית שדה צד לוקח מי אזלינן צבזת שעה מכירה ויחזיר לו
החצי קצ ולא מעוט או דלמא השחא נמי יש לנו לעשות תקנה למוכר הואיל ועשית שדה ואין ראו לו צפני עצמו ואם רצה יטול מעוט
או קרקע ונראה צעני דדוקא קמיצעיא ליה כגון דליכא צין שעת מכר לשעת מדידה אלא חזרת חזרה ועשיית חשטין דממה נפשך ליכא
מחילה אצל היכא דמעיקרא הוא מחילה ולצבזן לא הוא מחילה ודאי צבזת מעיקרא אזלינן כיון דמחל מחל כגון אצילא דרז הונא שמכר
לו מחלה סאהים שדה והוי שם מותר צ' רבעים רובע לפאה דהוה וכו' רבעין וכן עיקר: תנא אב הדיה. ההוא שדה שמכר סמוך
ההו ודאי מודי רז חצי צבזת מעיקרא אזלינן שעה מחל וכו' הוה רבעין וכן עיקר: תנא אב הדיה. ההוא שדה שמכר סמוך
לגדו חצר אפי"ו חס הוסיך כל שהוא ע' קבין ומחלה לכור מחזיר לו קרקע ולא יעשה חשטין דהא חזי לאיטרופי לגדו ווע"ג
דלא הוא ההוא מותר ט' קבין יחזיר לו קרקע דכיון דלא מפסיק מוכר צמורת קרקע מידי לא ייפה כמו לכוף הלוקח לקנותו אצל
חס הוסיך כל שהוא על הצבית כור כגון פחות מרובע לפאה ל"ג ז' קבין ומחלה לכור דליכא טפי מרובע לפאה ודאי מחילה היא
ולא הדרי ליה לא קרקע ולא מעוט וכן פסק רבנו חננאל ואית דמפרשי דהאי כל שהוא אפי"ו פחות מרובע לפאה קאמר דחזיר
ולא מחל הואיל ויש לו שדה צמון לה ולאו מילתא היא דל"ג מואי אהני ליה הן חסר הן יתר דקאמר ליה דקמתי ממני' ול"ג לא אמר
הן חסר הן יתר הא אוקמינן דקמתא נמי כהן חסר הן יתר דמי: בור סדו שתפסיק. צין ההוא מותר לגדו ולא יחשב על שדהו
ועשה חשטין ואם תמלא לומר דלמי מפסיק: אמת המים מהו. נראה צעני דגרסינן דרך הרבים מהו כגון שיש כאן שצל של ט"ז
אמה^ח שהולכין ממנו לשדות אצל רה"ר ממש איכא^ט למימר דאין לך הפסק גדול מזה וכולהו צבזת חמאל לומר דלמי מפסיק מפרשינן
להו: ופרקינן בלפי ל"ג. כנגד מה שונה במשנתנו כאן ולכן הדבר נוטה דלמרינן צבזות (דף נט). חצי להנרא כגני ליה הקדירות
לשמות הלכין לנהר לשלש צבזן מים אצל המשטין להיכן הולכין ור"ג צבזתי. איפכא מתצבזת דהמותר לא הוא מחילה אצל הרבים
אמרנו דהוה מחילה הלכך ה"ל למימי דמתחך לא את המותר על הרבעים צבזת הוא מחזיר דמימא הרבעין כולן מחולין אלא גם
את כל השלשים רבעין של צבית כור הוא מחזיר דכיון דאיכא קרקע טובא לא מחל מידי והוא הדין לענין הפחת דכיון דחסר טפי מרובע
לסאה לא מחל מידי דלאמרין לעיל חס צבזת מנפה את כולן וכו"ש לענין קרקע דלאמרין צמורת פירות (לעיל דף נז):
מתנאי' מדה בהב"ב ב'. האומר לתצרו צ' לשונות הללו הסותרין זה את זה צבית כור עפר אי מוכר לך מדה צבזת הן חסר הן
יתר צבזל לשון אחרון זה דהיינו הן חסר הן יתר את לשון הראשון דהיינו מדה צבזת ואפי"ו פחות מרובע לפאה או הוסיך רובע לפאה
הגיעו דס"ל להאי תנא דכל שני לשונות של מכירה צמורתין זה את זה תפוס לשון אחרון דחזר צו צמון כדי ליעור מן הראשון:

צטל
לחייב דמפיק לשהיה משא כל שהוא מחזיר לו קרקע בור מפסיק בתימם מהו. שתפסיק והגיעו וכו' נמי אמת המים ורשות הרבים וריבבא דייקלי שורה של דקלים מהו שתפסיק. מי אמרי' דהוה
הפסקה ולא הגיעו או לא. כלפי מה אהא אומר כן איפך מסתברא דהכי איבעי ליה ליתונא כשהוחר ויחר מן השיעור ששנו חכמים לא המותר בלבד הוא מחזיר לו הלוקח אלא כל הרבעים כולם
שוק יותר על כור הוא מחזיר לו דהבא לנפות מנפה את כולן. תני רבין במתני' כדאפריש ולא את המותר בלבד כו': פסיקא ואם אמר לו כלשון הזה מדה בחבל אני מוכר לך הן חסר הן יתר בבית אחת
א אמר ליה הכי ביטל הן חסר הן יתר את מדה בחבל ואולי' בתר לשון אחרון. ואם פיתח רובע לפאה או חזיר רובע הגיעו. וכן אם אמר לו הן חסר הן יתר מדה בחבל אני מוכר לך

בבא בתרא קה

ויקרא כה בהר

רסב

שני יד תִּשְׁבוּ אִישׁ אֶל-אֲחֻזָּתוֹ: וְכִי-תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ אוֹ קִנְיָה מִיַּד עַמִּיתְךָ
 טו אֶל-תּוֹנוֹ אִישׁ אֶת-אֲחֻזָּתוֹ: בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עַמִּיתְךָ
 אַחֲרָיו: טו. בְּמִנְיַן שָׁנָיָא בְּתַר יוֹבְלָא, תִּזְבֹּן מִן חֲבֵרָךְ.

(יג) תשבו איש אל אחזתו, והרי כבר נאמר: ושכתם איש אל רש"י
 אחזתו (לעיל פסוק י), אלא³¹ לרבות המוכר שדהו ועמד בנו
 וגאלה, שחוזרת לאביו ביוכל.
 (יד) וכי תמכרו וגו', לפי פשוטו כמשמעו. ועוד יש דרשה³²: מנין
 כשאתה מוכר מכור לישראל חבירך, תלמוד לומר: וכי תמכרו
 ממכר לעמיתך מכור, ומנין שאם באת לקנות קנה מישראל
 חבירך, ת"ל: או קנה מיד עמיתך. אל תונו, זו אונאת ממון³³.
 (טו) במספר שנים אחר היוכל תקנה, זהו פשוטו³⁴ לישב המקרא
 על אפניו: על האונאה בא להזהיר, כשתמכור או תקנה קרקע דעו
 כמה שנים יש עד היוכל, ולפי השנים ותבואות השדה שהיא
 ראויה לעשות ימכור המוכר ויקנה הקונה, שהרי סופו להחזירה
 לו בשנת היוכל. ואם יש שנים מועטות וזה מוכרה בדמים יקרים
 הרי נתאנה לוקח, ואם יש שנים מרובות ואכל ממנה תבואות
 הרבה הרי נתאנה מוכר, לפיכך צריך לקנותה לפי הזמן, וזהו
 31 תו"כ פרק ג. 32 תו"כ פרשתא ג. א. 33 שם ד. 34 ראה רמב"ן.

רס"ג (יד) אל תונו, אל תרמו בעניני מקח וממכר.
 רמב"ן השדה תאכלו את תבואתה לא²⁷ מן הבית, ור"א²⁸ אמר מן השדה
 תאכלו, ממה שתוציא השדה מעצמה תאכלו כולכם, ככתוב
 בשנת השמיטה. ולדעתי יאמר לא תקצרו ולא תבצרו בשנה
 הזאת כי יובל היא וקודש תהיה לכם, מן השדה תביאו התבואה
 ותאכלו, שתצאו השדה ללקוט ולאכול עם העניים והאביונים
 החיה והבהמה, לא שיהיה לכם עת קציר ובציר ותאספו לכם אל
 הבית ואל האוצרות כתבואת שאר השנים. ומה ששנו בתורת
 כהנים²⁹ מכאן אמרו הכובש שלשה כבשים בחבית אחת רבי
 אלעזר³⁰ אומר אוכלין על הראשון³¹, ורבי יהושע אומר אף על
 האחרון, רבן גמליאל אומר כל שכלה מינו מן השדה יבער מינו
 מן הבית, והלכה כדבריו, רבי שמעון אומר כל ירק אחד לביעור,
 וכל זה מדרש מפני שלא אמר מן השדה תביאו ותאכלו וסמך
 האכילה בשדה שלא יאכלו אלא בו. ויתכן שהוא סמך מדבריהם,
 ולכך היה רבי יהושע מיקל בו, ורבן גמליאל מיקל בטעמו, וכבר
 כתבתי זה למעלה³², ואפשר לדברי רבן גמליאל שמצות הביעור
 מן התורה, אבל הטעם כיון שנבלע מתחילה מבוער הוא.

(יד) או קנה, שם הפעל³⁴, ויחסר מקום קנייתם קנה³⁵, וכן זכור את רב"ע
 יום השבת (שמות כ ז)³⁶, ורבים כמוהם. וטעם תמכרו. לשון
 רבים על פי עדים³⁷. וכן טעם אל תונו. רק במספר שנים³⁸.
 34 מקור, הבא כפועל עזר, כמו: אכול תאכל, שוב אשוב. ויש שהפועל הנטוי חסר,
 ובמקרה כזה יש לראות במקור הפועל הנטוי בכות. 35 בכ"י פריס: מקום קנות.
 אין הפועל: ויחסר. 36 זכור תזכור. 37 בא ברבים להורות שהמכירה תהיה
 על פי עדים. 38 לפרט מספר השנים. בכ"י פריס: רק במספר השנים.

(יד-טו) אל תונו, "זו אונאת ממון. במספר שנים אחר היוכל,
 פשוטו של מקרא על אפניו, על האונאה בא להזהיר, כשתמכור
 או תקנה קרקע דע כמה שנים יש עד היוכל, ולפי השנים ימכור
 המוכר ויקנה הקונה שהרי סופו להחזיר לו בשנת היוכל, ואם יש
 שנים מועטות וזה מוכרה בדמים יקרים הרי נתאנה לוקח, ואם
 יש שנים מרובות ויאכל ממנה תבואות הרבה צריך³² לקנותה
 לפי הזמן, וזהו שנאמר במספר שני תבואות ימכר לך, לפי מנין
 שני התבואות שתהא עומדת ביד הלוקח תמכור לו, ורבותינו
 דרשו מכאן שהמוכר שדהו אינו מותר לגאול פחות משתי שנים,
 אפילו יש שלוש תבואות באותן שתי שנים, ואינו יוצא מפשוטו
 מספר שנים של תבואות ולא של שידפון, ומיעוט שנים שתיים".
 לשון רש"י. ובאמת שהוא הנכון בישוב המקרא, אבל רבותינו
 אמרו³³ שאין אונאה לקרקעות, שנאמר או קנה מיד עמיתך, דבר
 הנקנה מיד ליד, והמקרא הזה כפי פשוטו ולפי מדרשו לדברי
 הרב בקרקעות הוא, אבל על כרחינו נצטרך להטות מקראות
 מפשוטן ונאמר שיהיה כל פסוק עומד בעצמו. ואמר וכי תמכרו
 ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד, אל תונו
 איש את אחיו, ויחזור ויאמר במספר שנים אחר היוכל תקנה
 מאתו התבואות, וכמספר שני התבואות ימכרם לך, כפי השנים
 תרכה ותמעט כי על כל פנים תשיבנו לו ביוכל, וכל זה אזהרה
 ביוכל שיזהרו בו לעולם³⁴, וחזר ואמר ולא תונו איש את עמיתו
 (פסוק יז), בדברים. ואני חושב עוד סברא שודאי המאנה את
 חבירו לדעת, עובר בלאו בין במטלטלים בין בקרקעות, שבהן
 דיבר הכתוב אל תונו איש את אחיו במספר שנים אחר היוכל.

(יד) וכי תמכרו ממכר, לרבות דבר המיטלטל²⁴. ומניין²⁵ שאין חזקוני
 אונאה לקרקעות, תלמוד לומר: או קנה מיד עמיתך אל תונו. דבר
 הנקנה מיד ליד, כגון מטלטלין יש להם אונאה, ואין אונאה
 לקרקעות. אל תונו איש את אחיו, למכור אחזת קרקע יותר
 משווייה לפי שהיא חוזרת ביוכל²⁶, אבל אם אינה חוזרת ביוכל
 אין בה אונאה לפי שאין אונאה בקרקעות.
 24 תו"כ פרשתא ג. א. 25 שם. 26 שאין הקונה קרקע בארץ ישראל קונה
 רק התבואות כדמפרש קרא (בכור שור).

(יג) תשבו איש אל אחזתו. ומותר לבעלים השבים אליה להחזיק ספורנו
 בה לאחזתה, ולהשתמש בה בבנין בתים ושוככים וגדרות צאן
 וחולתם, חוץ מעבודת האדמה ושמירת פירותיה.
 (יד) וכי תמכרו. בשום ממכר לא תהיה שום מין אונאה, כמו
 שאמרו ז"ל⁸ "לא יכור מעל פי המגורה שלא יגנוב את העין".
 או קנה. כאשר לא ידע המוכר שויו של דבר, אף על פי שכבר היה
 הדבר בידו והיה לו שהות להראותו לתגר או לקרובו, אל תונו.
 (טו) ואף על פי שאמרו¹⁰ "אין אונאה לקרקעות", מכל מקום
 במספר שנים... תקנה, לא תהיה אונאה במנין השנים, כאמרם
 ז"ל¹¹ "כל דבר שבמידה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי
 8 ב"מ ס. א. 9 לפנינו: שאינו אלא כנוב. 10 ב"מ נו. א. 11 שם ב.

27 בכמה דפוסים ליתא חבית: לא. 28 דאב"ע כאן. 29 פרק ג. ה. בשנינו
 לשון, וכשביעית פ"ט מ"ח איתא קרוב ללשון שמכיא רבנו. 30 במשנה שביעית
 שם: ר' אליעזר. 31 בתו"כ: כיון שכלה מין אחר מן השדה יבער כל
 החבית. 32 פסוק ז. 32* ברש"י: הרי נתאנה המוכר, לפיכך צריך.
 33 ב"מ נו. א. 34 ר"ל ואין בזה אזהרת לא תונו.

בבא בתרא קה

ויקרא כה בהר

רסג

במנין שני עללפתא זיבין
לך: טז. לפום סגיות
שניא, תסגי זכינהי,
ולפום זעירות שניא,
תזער זכינהי, ארי מנין
עללפתא, הוא מזבין לך: יז. ולא תנון גבר ית חכריה, ותרחל מאלהך, ארי. אנא יי אלהכון: יח. ותעבדון ית קימי. וית

במספר שני-תבואת ימכר-לך: לפי | רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט

השנים תמעט מקנתו כי מספר תבואת הוא מכר לך: ולא תונו איש את-

עמיתו ויראת מאלהיך כי אני יהוה אלהיכם: ועשיתם את-חקתי ואת-

שנאמר: במספר שני תבואות ימכר לך, לפי מנין שני התבואות רש"י
שתהא עומדת ביד הלוקח תמכור לו. ורבותינו³⁵ דרשו מכאן
שהמוכר שדהו אינו רשאי לגאול פחות משתי שנים, שתעמוד
שתי שנים ביד הלוקח מיום ליום, ואפילו יש שלוש תבואות
כאותן שתי שנים כגון שמכרה לו בקמותיה, ושני אינו יוצא
מפשוטו, כלומר מספר שנים של תבואות, ולא של שידפון³⁶,
ומיעוט שנים שנים.

(טז) תרבה מקנתו, תמכרנה ביוקר. תמעט מקנתו, תמעט
בדמיה.

(יז) ולא תונו איש את עמיתו, כאן הזהיר על אונאת דברים³⁷,
שלא יקניט את חבירו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו, לפי
דרכו והנאותו של יועץ. ואם תאמר³⁸ מי יודע אם נתכוונתי לרעה,
לכך נאמר: ויראת מאלהיך, היודע מחשבות הוא יודע. כל³⁹ דבר
המסור ללב שאין מכיר אלא מי שהחשבה בלבו נאמר בו
"ויראת מאלהיך".

35 ת"י"כ שם י. 36 ת"י"כ שם. 37 ת"י"כ פרשתא ד א. 38 שם ב. 39 שם.

רס"ג (טז) תרבה מקנתו, חייב אתה להוסיף לו בדמים. תמעט, רשאי
אתה למעט בדמים.
(יז) אני ה' אלהיכם, אני ה' אלהיכם המעניש.

רשכ"ם (טז) כי מספר תבואות שעד היוכל הוא מוכר לך, ולא גוף
הקרע.

רמב"ן שהוא מזהיר שיקנו וימכרו לפי השנים ולא יונו איש את אחיו,

אבל רבותינו³⁵ חידשו באונאה תשלומים בשתות המקח וביטול
מקח ביותר משתות, ומה בלבד מיעוטו הקרקעות, לפי שהאונאה
בהם אפילו ביתר משתות מחילה, כמו שהיא מחילה במטלטלים
כפחות משתות, אע"פ שהוא אסור להונות כן לרעת, אבל אין
דרך בני אדם לבטל ממכרם מפני אונאה מועטת כזו, ודרשו
חכמים מפני שאמר הכתוב וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה
דבר הנקנה מיד ליד אל תונו איש את אחיו, למדנו שיש באונאה
דין מיוחד במטלטלים שאינו נוהג בקרקעות, והוא חזרת הממון.

אבל אזהרת הלאו נוהגת בכלל, ולכך אמר וכי תמכרו ממכר,
לשון רבים למוכר קרקעות ולמוכר מטלטלין, או קנה מיד
עמיתך, היחיד מהם, המוכר המטלטלין מיד ליד, ואמר לכולן אל
תונו, וכיון שייחד והפריש המטלטלין ריבה בהן דין אונאה, והיא
בחזרת התשלומין, וזה דבר נכון כפי המדרשים שקיבלו רבותינו
ברמזי התורה. ואולי יהיה כל זה אסמכתא כי הלאו אזהרה בין
בקרקע בין במטלטלין, וחזרת הממון בידם קבלה במטלטלין
ולא בקרקעות, כמו שאמר³⁶ דבר השוה לכל כסף, כי השיעורים
כולם בשתות ויתר על שתות כפי דעות בני אדם, ולמה לא יוציאו
הקרקעות מן הדין הזה, והם הוציאו ממנו כלי בעל הבית
ואמר³⁷ לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מבעל הבית
אין לו אונאה, מפני שדרך בעלי בתים שלא ימכרו כלי תשמישן.
וגם יתכן לומר³⁸ כי הכתוב יזהיר שידעו מספר השנים עד היוכל,
ולפיהם ימכרו ויקנו ולא יונו בהם איש את אחיו להטעותו
כמספר או להטעותו במכירה שיחשוב בה שהיא לחלוטין
ויטעהו בכך, אבל ידעו שניהם ויודיעו זה לזה המספר, כי
המכירה היא במספר שנים עד היוכל, שגם בקרקעות³⁹ יש אונאה
בטועים במידה ובמנין ואפילו בפחות משתות וכל שכן
במטלטלין.

(יח) ועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמרו, יזהיר בחוקים מפני
השמיטה והיוכל הנזכרים לפי שהם מכלל החוקים,

35 ב"מ"ב. 36 ב"ק"ד. 37 ב"מ"א. 38 ר"ל אף אם נאמר שאין
דין לא תונו בקרקעות, על כל פנים בטועה במספר או שתושב שהיא לחלוטין ודאי יש
אונאה בקרקעות ובה הכתוב מזהיר כאן (כור וזהב). 39 קידושין מב ב.

חזקוני (יח) ועשיתם את חקותי, מצוות התלויות בארץ הנהוגות
בשביעית וביובל²⁷. ואת משפטי, כגון: אל תונו איש את אחיו

27 [מכ"ן].

ר"ב"ע (טז) תרבה מקנתו, היפך תמעט.

(יז-יח) וטעם ולא תונו איש את עמיתו, אזהרה למוכר, כי
הראשון לקונה³⁹. כי אני ה' אלהיכם, ואחר שאני אלהיכם אפרע
משניהם מאשר יונה עמיתו⁴⁰. ואם תעשו חקותי תתן הארץ
פריה. וטעם להזכיר זה בעבור מספר תבואות⁴¹.

39 ר"י מן סמיכות סיומי הפסוקים. אל תונו שבפסוק יד נסמך אל: או קנה מיד עמיתך.
ולא תונו שבפסוק יז נסמך אל: הוא מוכר לך. 40 מן הקונה או מן המוכר.
41 הזכיר כאן האזהרה ויראת מאלהיך שלא ירמו במכר וקנין במספר שני תבואות.

אונאה חוזר". אחר היוכל תקנה. שאין ראוי לקנות ביוכל באופן
שלפעמים לא תשהא ביד הבעלים השבים אליה שום זמן, והיו
כלא היו שבים אל אחוזתם כלל⁴². שני תבואות. ולא שני שדפון
וירקון⁴³, כמשפט בשכירות קרקע ותכירותו.

(טז) תרבה מקנתו. תקנה ביותר ממה שהיה ראוי לקרקע בתורת
שכירות לשנה, כי אמנם כשתקנה לשנים רבות עד היוכל תוכל
לעשות בה לשנים רבות גדרות צאן ושוככים וזולתם מלבד
התבואה. תמעט מקנתו. שלא תקנה לפי חשבון ממה שהיית
שוכר, ואין צריך לומר קונה לשנים מועטות, והטעם — כי
מספר תבואות הוא מוכר לך. כי כשתקנה לשנים מועטות לא
תוכל להשתמש בה אלא כתבואה לברכה, ולא בדבר מכחיש את
הארץ, באופן שלא תשוב לאיתנה כשתשיב השדה לבעלים,
כאמרם ז"ל⁴⁴ "המקבל שדה מחברו לשנים מועטות לא יזרענה
פשתן".

(יז) ולא תונו. אפילו בדברים וגניבת דעת ועצות רעות⁴⁵, אפילו
בלתי שום דרא דמונא. כי אני ה' אלהיכם. אלהי הקונה ואלהי
המוכר, ומקפיד אני על אונאת כל אחד מהם.

42 ולכן נאמר: אחר היוכל. 43 ראה רש"י. 44 ב"מ קט א. 45 ראה רש"י.

שלישי (שני)

מִשְׁפָּטֵי תִשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם וַיִּשְׁבַּתֶּם עַל-הָאָרֶץ לְבַטַּח: וְנִתְּנָה הָאָרֶץ

כ פְּרִיָּהּ וְאָכַלְתֶּם לְשֹׁבַע וַיִּשְׁבַּתֶּם לְבַטַּח עֲלֶיהָ: וְכִי תֵאמְרוּ מֵהַנְּאֻכָּל בַּשָּׁנָה

כא הַשְּׁבִיעִת הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נִאֶסַף אֶת-תְּבוּאָתָנוּ: וְצִוִּיתִי אֶת-בְּרַכְתִּי לָכֶם

כב בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשַׂת אֶת-הַתְּבוּאָה לְשָׁלֹשׁ הַשָּׁנִים: וְזָרַעְתֶּם אֶת הַשָּׁנָה

דיני תטרוחן ותעבדון יתהון, ותתבון על ארעא לרפצן: יט. ותמין ארעא אבה, ותחילון למשבע, ותתבון לרפצן עלה: כ. וארי תמרון, מא ניכול בשתא שביעיתא, הא לא נזרע, ולא נכנוש ית עללפנא: כא. ואפקיד ית ברכתי לכוון, בשתא שחיתחא, ותעביד ית עללפסה, לתלת שנין: כב. ותזרעון, ית שתא

רס"ג (יח) על הארץ לבטח, על הארץ בוטחים בי. (יט) ואכלת לשובע, ואכלת בשביעת רצון ובשלוה. (כא) וצויתי, כי אני אצוה. ועשת את התבואה, שחספיק לכם תבואתה.

רשכ"ם (כא) לשלש השנים, לפי הפשט³ זריעת ששית תפרנס ששית ושביעית ושמינייה, [ובשמיניית] יזרעו, ויאכלו מתבואת ששית עד תחילת תשיעית שיתפרנסו מתבואה הגורעת בשמינייה. 3 ראה רש"י ורמב"ן.

רמב"ן והמשפטים⁴⁰ מפני דין חזרת הממכרים והעבדים ביובל והאונאה, ואמר וישבתם על הארץ לבטח, שבעוון שמיטה ויובל ישראל גולים⁴¹, וחזר ואמר ונתנה הארץ פריה וישבתם לבטח עליה (פסוק יט), שלא תצטרכו לצאת ממנה בשביעית ולגזר בארץ אחרת מפני חוסר לחם.

(כ-כב) וכי תאמר מה נאכל בשנה השביעית, כמו מסורס וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל⁴², כי הדאגה להם בעבור השמינייה, כי כיון שתחילת שנת השמיטה והיובל מתשרי⁴³, מפירות הששית יאכלו בשביעית כמנהג ככל השנים לאכול עד אחרי הקציר שהוא בחג⁴⁴ השבועות, וגם אחרי כן עד כלות מלאכת התבואות לזרות ולהבר⁴⁵, ועל כן הנוכון⁴⁶ בפירוש ועשת את התבואה לשלש השנים, בעבור שנת היובל שתעשה הששית לכל שנת השמיטה והיובל והשנה שאחרי היובל, כי כולם ישן יאכלו, והבטיח הכתוב כי תפחדו בשנה השביעית לאמר מה נאכל, אני אצוה את ברכתי בשנה הששית שתעשה התבואה

40 ויהויר על המשפטים. 41 אבות פ"ה מ"ט. 42 בשנה השמינית. 43 [ר"ה ב א]. 44 בטור: אחר. 45 ע"פ ירמיה ד יא. 46 ולא כרש"י, ע"י בסמוך.

ספורנו (יח) ועשיתם את חקותי. ענין השביעית והיובל. ואת משפטי תשמרו. בענין המכר והמקנה למנין היובל וזולתו שלא תהיה שם אונאה. וישבתם על הארץ לבטח. שלא תגלו ממנה, על היפך "ותרץ את שבתותיה בהשמה מהם" (להלן כו מג), ועל היפך "בעון בצעו קצפתי" (ישעי' נו יז).

(יט) ואכלתם לשובע. שיהיו הפירות רבי המזון, כענין שהיה בעומר שהיה מספיק לגדול כמו לקטן, כאמרם ז"ל¹⁶ "אוכל קמעא ומתכרך במעיו", ויספיקו פירות הששית גם לשביעית. וישבתם לבטח עליה. ולא תשאו חרפת רעב כגוים, שלא תצטרכו ללכת בארצות לקנוח התבואה.

(כ) וכי תאמרו מה נאכל. וכאשר יסופק זה אצלכם, ולא תבטחו שיהיה המעט מספיק באיכותו.

(כא) ועשת את התבואה. באופן שתשבע עין מראות ותרואו שיספיק הכמות. 16 תרי"כ בחוקתי פרק א וראה רש"י כאן.

רש"י

רשכ"ם

רמב"ן

ראב"ע

מנחת

בהר, מצוה שלז, שלא להונות במקח וממכר

חינוך

תקנה

ותשלומין ומ"ש דאי עביד מהני עמ"ש לעיל בחיבורי דהרבה פוסקים כרבא דלא מהני ומדברי הר"מ אין הכרע היאך ס"ל: והנה דעת הר"ף והר"מ ומובא בש"ע דאין אונאה לפרוטות והיינו אפילו נתאנה בשתות כגון שוה חמש פרוטות בשש מכל מקום א"צ להחזיר האונאה פרוטה רק דוקא אם נתאנה יותר על פרוטה וי"א דמעה בעינן ע"ש. והנה בוודאי בפרוטה עובר בלאו ככל גזל כיון דנתאנה שתות רק אין צריך להחזיר אם כן בכהאי גוונא ילקה דלא ניתן לתשלומין אך באמת הטעם דמ"ד אין אונאה לפרוטות צ"ל גם כן מטעם מחילה דבמקח מוחל לו פרוטה דאין לנו ט"א בדבר דלמה ישתנה כאן מכל דין ממון דהוי ש"פ ע"כ דחז"ל קי"ל דבמשא ומתן פרוטה הוא בכלל מחילה אם כן שפיר ה"ל ניתן לתשלומין כמו ש"ל.

ומבואר בש"ס וכ"פ כל הפוסקים אלו דברים שאין להם אונאה קרקעות ועבדים ושטרות והקדשות ובש"ס ילפינן מקרא וכי כו' ממעטינן כל הנהו ויש לספק אי על כל הנהו דמעטינן מקרא זה אין בהם הלאו כלל וא"ע כלל בלאו כי כן גזירת הכתוב א"ד דעובר על הלאו רק דין אונאה להחזיר שתות וביטול מקח ביתר משתות לית בהו אבל על הלאו עובר ובר"מ אינו מבואר אך הרמב"ן בפ"י על התורה ומובא כאן בד' הרה"מ דעתו דאף בעבדים ושטרות וקרקעות והקדשות עוברים בלאו הזה רק דין אונאה להחזיר או ביטול מקח אין בהם ע"י בד' הרה"מ והנה לדעת זו כיון דאתמעט מקרא נראה דגזירת הכתוב הוא ולא מטעם שכי' הרה"מ דרך למחול ומי יודע כי בשטרות ועבדים הדרך למחול ומי עמד בסוד ד' לידע הטעם אך הוא גזירת הכתוב כיון דאתמעט מפסוק מפורש אם כן נראה דדעת הר"מ אינו כן דאילו הי' לאו ולא ניתן לתשלומין למה אין לוקין באונאות עו"ש כמו חובל פחות משה פרוטה שכתבנו לעיל כיון דלא ניתן לתשלומין היה ראוי ללקות על אונאה בדברים הנ"ל א"ו דעתו דאף הלאו אין עוברים הרמב"ן דהטעם משום מחילה אם כן אפשר דהר"מ ג"כ סובר דאין לוקין מטעם שכי' לעיל ומי אנכי לסתור דעת הרמב"ן וגם מסתבר כדבריו דאל"ה למה לא יחזיר כמו גזל שטרות ועו"ק אף על פי דאתמעטו מעשה דהשבה מכלל ופרט וכלל בב"ק מכל מקום בוודאי חייב להחזיר מטעם כל מלתא כו' (ומי) ולמה כאן אין מחזירין אלא צ"ל

מצוה שלז, שלא להונות במקח וממכר

שלא להונות כו'. עיין ר"מ ה' מכירה מפ"ב ואילך ואכתוב בקיצור. אסור לכל איש מישראל להונות את חברו במשא ומתן הן המוכר והן הלוקח שנא' לא תונו אם אינה אותו עובר בלאו והנה אחז"ל פחות משתות קנה ואינו מחזיר אונאה שתות קנה ומחזיר אונאה יותר משתות בטל מקח ומסופק הרא"ש ומובא בש"ע סי' רכ"ז אם מותר להונות פחות משתות אי נימא דהלאו קאי גם על פחות משתות אם יש באונאה ש"פ ככל הלאוין שבממון [אסור כדין ח"ש עיין ר"מ פ"א מה' גזילה ואבידה] רק שחז"ל אמרו דא"א לצמצם כו' או שמא כיון דדרך מו"מ הוא כו' לא מיקרי אונאה כלל ומותר להונות בפחות משתות ע"ש ובר"מ א"מ זה אך הרה"מ"ח בסוף המצוה מביא בפ"י דבפחות משתות אין אסור כלל ויש להביא ראיה דגם הר"מ סובר כן דכ' וכ"כ הרה"מ"ח דאין לוקין על לאו זה דניתן לתשלומין דצריך להשיב ואי אמרת דבפחות משתות ג"כ עובר על הלאו רק דא"צ להשיב אם כן למה לא ילקה על פחות משתות כיון דלא ניתן לתשלומין כמו חובל בחבירו דעובר על לא יוסיף ובהכאה ש"פ דמבואר בתורה תשלומין משלם ואינו לוקה ובחובל בהכאה שאין בה ש"פ כיון דאינו משלם לוקה הי"ע בשתות ניתן לתשלומין אינו לוקה אבל פחות משתות דאינו משלם למה לא ילקה ע"כ צריך לומר דאין לאו כלל בפחות מזה אך זה יש לדחות כיון דבאמת צריך לשלם אף פחות משתות רק קי"ל לחז"ל דבפחות משתות מוחל וכיון דמחויב לשלם רק שחבירו מחל לו ה"ל כאילו שילם אם כן אין לוקה וכה"ג מבואר בח"מ סי' תכ"ד גבי החובל ע"כ שלו בש"פ פטור מתשלומין דמה שקנה עבד קנה כו' וגם ממלקות פטור דהוי ניתן לתשלומין אף דאינו משלם כיון דאינו פטור רק דזוכה מהעבד מחמת מה שקנה רבו ה"ל ניתן לתשלומין ועי' קצה"ח שם כ' גבי יתומה ומפותה כיון דהטעם משום מחיל' מכל מקום ה"ל בר תשלומין ופוטור ממלקות ע"ש אם כן ה"נ אפשר דעובר על

הלאו ואין לוקין כיון דבר תשלומין הוא רק דחבירו מחל לו ועיין בפ"י סוגיא דאלו דברים שאין להם אונאה כ' הטעם דמחזירין האונאה אף דלא כתיב והשיב וכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני אך שהוא בכלל גזלה ניתן לעשה והשיב את הגזלה ע"ש וכבר פלפתי לעיל בניתק לעשה

(יבמות צג ע"ב). ודין בעל המצר, ודין שלוחו של אדם ושותפו במקחו וממכרו, בהפסדו ובשכרו. ויתר פרטי המצוה רבים, יתבארו בפרק ראשון מקידושין, ובפרק רביעי ושמיני ותשיעי ממציעא, ובפרק שלישי ורביעי וחמישי ושישי ושביעי מבתרא, וקצת מהן במקומות אחרים מפוזרים בגמרא. [ח"מ].

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים, כי להם לעשות דין. ובית דין העובר על זה ודן בין מוכר ולוקח שלא כדין שצותה על זה תורתנו השלימה ביטל עשה זה, זולתי אם עשה כן מדעת שניהם, שאילו בקבלת שניהם רשאי, דכל תנאי שבממון תנאו קיים.

שלז. שלא להונות במקח וממכר.

שלא להונות אחד מישראל במקח ובממכר שנאמר (ויקרא כה יד) וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו. ואמרו זכרונם לברכה בספרא (בהר ג ד) אל תונו איש את אחיו, זו אונאת ממון, ובגמרא (כ"מ נו ע"ב) אמרו זכרונם לברכה, מיד עמיתך, דבר הנקנה מיד ליד, כלומר, מטלטלין. ואין כוונת המדרש, שלא יזהיר הכתוב על אונאת הקרקעות כמו כן, אלא הענין הוא לומר, שדיני האונאה כגון החילוקים שאמרו זכרונם לברכה (שם ג ב), שהיא חוזרת ביתר משתות, ודיניה בפחות משתות, ובשתות אין נוהגין בקרקעות, אלא במטלטלין. ועוד דרשו בזה הכתוב (בספרא שם א) אם באת לקנות קנה מישראל, שנאמר או קנה מיד עמיתך. ואולי זה שדקדקו בכאן להיות דיני האונאה במטלטלין לבד, לפי ששינה הכתוב בלשון זה שאמר וכי תמכרו ממכר דמשמע כל ממכר, בין קרקע בין מטלטלין, ואחר כך ייחד האזהרה במטלטלין, שהן נקנין מיד ליד. למדו מזה לומר, שיש במיטלטל דין מחודש שאינו בקרקע, וזהו חזרת הממון בקצת צדדין שבו.

אבל עיקר האזהרה, בין בקרקע בין במיטלטל הוא באמת, שהזהרנו שלא להונות את חברות לדעת, אבל החילוק שביניהם הוא, שאם נמצאת

הדברים בד' הרהמ"ח. ואונאה בפחות משה פרוטה אינו לאו כלל כמו גזל ודומי רק אסור מטעם ח"ש ועי' תוס' כתובות ד"ה אתיא שימה כו' דמ"ו ע"א והנה לדעת הפ"י דלהר"מ אונאה בכלל גזלה והוי ניתק לעשה והשיב אם כן ל"ק בלאו הכי למה לא ילקה על עבדים ושטרות וקרקעות או על פרוטה כיון דלא ניתן להשבון ז"א כיון דקצת מן הלאו ניתק לעשה אין לוקין אף על המקצת דלא ניתק כמ"ש הר"מ פ"ג מה' מלוה גבי השבת העבוט אף דלגבי עשיר לא ניתק מכל מקום כיון דגבי עני ניתק אין לוקין אף בעשיר הי"נ ע"כ אפילו אם עובר בלאו מכל מקום אין לוקה ומה שקשה על הר"מ דסותר דבריו עם מ"ש בה' תמורה ע"ש במ"ל והובא לעיל בחיבור זה מה שתי' האו"ת.

ולא זה נוהג בכל אישי ישראל אך ישראל שהונה את העכו"ם א"ע כלל בלאו הזה דעמיתך ואחיו כתיב כ"ה בר"מ ובש"ע מהש"ס דבכורות ועכו"ם לעכו"ם או עכו"ם לישראל וודאי אסור וחייב עליו מיתה כי הוא בכלל גזל או דינין שנצטוו עליהם. ומבואר כאן בר"מ וש"ע דעכו"ם שהונה את ישראל מחזיר האונאה לא יהי' זה חמור מן ישראל. והנה עכו"ם לעכו"ם דקיימא לן גבי גזל דאפילו על פחות משה פרוטה נהרג עיין ר"מ פ"י מה' מלכים אם כן אף כאן כן או באינה לישראל ג"כ חייב מה"ט. אך אפשר דוקא אם היה שתות על כל פנים דהוי אונאה רק מחמת פחות משה פרוטה דאינו ממון ובעכו"ם הוי ממון אבל בפחות משתות תליא בספיקו של הרא"ש שהבאנו לעיל אם הוא מטעם מחילה אם כן כאן חייב כמו פחות משה פרוטה שגזל מישראל א"ע"ג דמחל מכל מקום נהרג אך אם הוא היתר גמור כיון דהוא בדרך מו"מ עיין בדבריו אם כן אין איסור כלל בעכו"ם ג"כ הן עכו"ם לעכו"ם והן עכו"ם לישראל. והנה מ"ש דעכו"ם שאינה לישראל יחזיר לא

מטעם מחילה אך כבר כתבתי דד"ז לא ברירא אי הלכה כרבי או כאב"י דמהני ואדברא אפשר היה לומר דאין איסור כלל אם כן לא עבר כלל אמירא דרחמנא אך כיון דהרמב"ן כ' כן מי יוכל לסתור דבריו.

ונראה להביא ראיה דגם דעת הר"מ כן דעוברים על הלאו דאונאה בקרקעות

ועבדים ושטרות דא"ת דאינו עובר על הלאו כלל הא בפא"נ אמר רבא לא לכתוב לאו בגזל ותיתי מאונאה כו' ע"ש הא דעת הר"מ פ"ח מהלכות גנבה דגם על קרקעות עוברים משום לאו דגזילה או גנבה אם כן צריך לאו בגזל על עבדים ושטרות וקרקעות והיא קו' תוספות שם על עבדים א"ו דעוברים גם באונאה על הלאו בעבדים וש"ק ומקשה שפיר והא דא"צ להחזיר הוא מטעם מחילה ואין לומר מחמת א"ע מהני דא"ה ה"ל ללקות כיון דלא ניתן לתשלומין רק הטעם משום מחילה וסובר כדעת הרמב"ן דה"ל ניתן לתשלומין כנ"ל. אך מד' התוס' פא"נ שהקשו היכי ילפינן גזל מאונאה הא גזל שייך בעבדים ואין אונאה שייך בעבדים מבואר בדבריהם להדיא דאין לאו דאונאה כלל בקרקעות ועבדים ושטרות דנתמעטו מהלאו לגמרי ועיין מ"ל פ"ד מהלכות מלוה ולוה. וכ"ז דעת הר"מ והרהמ"ח דבאונאה אין לוקין אבל דעת תוספות פא"נ שם דעל לאו דאונאה לוקין וע"ש בספ"י הטעם כיון דהעשה אין כתוב בזה אין זה ניתק לעשה ולא הניתן לתשלומין לא ס"ל וכבר פלפלתי לעיל בחיבור זה וע"ש במהרש"א ופ"י.

והנה אפ"ל לדעת תוס' דלוקין באונאה היינו בשתות דהמקח קיים או אפילו בפחות משתות אי נימא דעוברים בלאו כיון דהמקח קיים אבל ביתר משתות דהמקח בטל ולא אהני מעשיו אפשר דאין לוקין וד"ז דכ"ה דלא אהני מעשיו אי לוקין יתבאר בס"י של"ט שמה יתבאר

אונאה במטלטלין ביתר משתות שיבטל המכר, שדעת הבריות שלא לסבול אונאה יתרה מכן במטלטלין, אבל בקרקע לפי שהקרקע דבר קיים לעולם דרך הבריות למחול בו כל אונאה אחר שלקחו אותו, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה (ב"ק יד ע"ב) על דרך ההפלגה, שהקרקע דבר השוה כל כסף הוא. והראיה לדברינו אלו, כלומר, שאיסור אונאה אף בקרקע, שהרי עיקר אזהרה זו בקרקע הוא דכתיב וכמו שמפורש בפרשה, זהו דעת הרמב"ן זכרונם לברכה בענין זה וכמו שכתב בפירושו החומש.

שורש המצוה ידוע, כי הוא דבר שהשכל מעיד עליו. ואם לא נכתב דין הוא שיכתב, שאין ראוי להיות בני אדם זוכין דרך שקר ותרמית, אלא כל אחד יזכה בעמלו כמה שיחננו האלהים בעולמו באמת וביושר, ולכל אחד ואחד יש בדבר הזה תועלת, כי כמו שהוא לא יונה אחרים גם אחרים לא יונו אותו, ואף כי אם יהיה אחד יודע לרמות יותר משאר בני אדם אולי הכנים לא יהיו כן וירמו אותם בני אדם, ונמצא שהדברים שוים לכל, ושהוא תועלת רב בישובו של עולם, והשם ברוך הוא לשבת יצרו.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה (ב"מ נא ע"א), שהמוכר והלוקח שניהם מזהירים באזהרה זו. שנאמר וכי תמכרו ממכר או קנה, ולא יאמר הלוקח דרך המוכר לדעת שווי ממכרו, ואחר שהוא מוכרו לי בדמים קלים אין עלי עוון, שאינו כן, אלא שניהם באזהרה, וכמו כן שניהם הן בדיני האונאות כמו שחילקום זכרונם לברכה, וכן הוא במשנה (שם) אחד המוכר ואחד הלוקח יש להם אונאה, וכל מי שנתאנה מהם יכול לחזור בו. ואמרו זכרונם לברכה (שם מט ב), ששיעור האונאה שמחזירין אותה ויהיה המקח קיים הוא שתות המקח או שתות הדמים, ושיעור האונאה שאין מחזירין אפילו אותה, ואין צריך לומר שאין מבטלין המקח בשבילה הוא פחות משתות המקח

והדמים, אבל היה בדבר שתות אחד מהם, כלומר שתות המקח או שתות הדמים מחזירין האונאה. ושיעור האונאה שמבטלת המקח כולו, הוא כל זמן שהוא יתר משתות המקח והדמים, שהלכה היא כשמואל דאמר בגמרא (שם) שתות מעות נמי שנינו. כלומר, שאם האונאה אינה יתירה על שניהם לא יבטל המקח, אלא יחזיר האונאה.

ומה שאמרנו שבאונאה שיתרה על שתות יבטל המקח, ואף על פי שזה הלך לביתו במעותיו וזה בפירותיו דוקא שבא לחזור בו מי שנתאנה, אבל בא לחזור בו המאנה מחמת שנתיקרו הפירות בינתים או בטענה אחרת אין שומעין לו, משום דאמר ליה מי שנתאנה אי לאו דאונתן לא מצית הדרת בכך, וכן הוא הלשון בגמרא (ב"ב פד ע"א) ורב חסדא הוא דאמר לשמענתא כלומר, דאמר ליה מי שנתאנה למאנה בשעת המכר הרוח היה עמך, וכבר נתקיים

(י"ג) תשובו איש אל אחוזתו. פרש"י לרבות המוכר שדהו ועמד בנו וגאלה שחזרת לאביו ביובל. ושמעתי מקשים פשיטא השתא מאחר חזרת כ"ש מבנו, השתא מקדיש שדה אחוזה שאם מכרה הגזבר לאחר אינה חוזרת לו, אפילו הכי מיד בנו חזרת אם מכרה הגזבר לו כדאיתא בערכין בפרק (המקדש שדהו) [אין מקדישין] (כ"ה ב') כ"ש המוכר שדהו דמיד אחרים חוזרת כמו כן מן בנו חוזרת. ונ"ל שיש חילוק בין מכירה ובין גאולה הואיל שהבן גואלה מיד הקונה, כדי שלא להוציא חוץ ממשפחת אביו, הייתי אומר יהיה שלו, דאם לא כן ימנע ולא יפדה. דאע"ג דבלאו הכי היתה חוזרת לאביו ביובל, מ"מ נפקא מיניה דאפילו עד היובל לא תשאר ביד אחרים, כי גנאי למשפחתם שתשאר ביד אחרים ואפילו עד היובל. ולא דווקא נקט בנו ה"ה אחד מקרוביו אלא הקרוב ביותר תפס. ה"ג פלוגתא דתנאי כדאמרינן בס"ק דקדושין בעבד עברי הנמכר לגוי, די"ל דאמרינן דגאולת קרובים לשעבוד וגאולת אחרים לשחרור, מיהו שם מפרש טעמא דמיד גאולת קרובים לשעבוד דאל"כ כל שעה ימכור עצמו, כי יבטח שיפדאוהו קרוביו ולא יניחיהו ביד גוי. ולפי זה נ"ל גם כן הטעם שאם יחזור לאביו ביובל יחשוב אין לו גנאי בזה שאחזרה שלי ביד אחרים, כי ודאי אחד מן הקרובים יפדה אפילו קודם יובל ה"א ניקנסיה קמ"ל ואתי כמ"ד גאולה לשעבוד.

(י"ד) כי תמכרו ממכר וגר. בת"כ לימדך תורה כשתהיה מוכר לא תמכרו אלא לעמיתך וכשתהיה קונה לא תקנה אלא מעמיתך. אין לי אלא קרקעות שהכתוב ריבה בהן, מטלטלין מניין ת"ל ממכר, ומניין שאין אונאה לקרקעות שנ' מיד עמיתך אל תונו ומניין שאין אונאה לעבדים שנ' והתנחלתם לאחוזת מה אחוזה אין לה אונאה כך עבדים, ומניין שאין אונאה להקדשות שנ' איש את אחיו ולא הקדש, ומניין שאין אונאה לשטרות ת"ל ממכר מי שגופו מכור וגופו לקח, יצאו שטרות שאין גופן מכר ולקח אלא הראייה שכתוב בהן, לפיכך המוכר שטרותיו (יש) [אין] להם אונאה, וק"ק למה לי קרא למעוטי שטרות, וכי מי עדיף מהשורף שטרותיו דפטור למ"ד דאין דנין דגרמי ואפילו למאן דדאין בירו' גופיה דאינו אלא קנסא בעלמא ולא דמי לדבר הגורם לממון כממון דמי, ה"מ דבר שעקרו ממון, אבל שאין עיקרו קנה דבירושלמי בפרק (העדות) [הדינין] (שבועות פ"ד ה"ו) גרס המקרע שטרותיו של חברו שלא מדעתו חד אמר חייב משום קנס, ואחד אמר פטור דאינו אלא כסותם פי חברו, וי"ל דאצטריך למעוטי אם נתאנה לוקח. ד"א וכי תמכרו ממכר. קרי ביה ממכרו מ' כור או קנה קרי ביה או קנה, כלומר אפילו אתה מוכר לו שדה מ' כור או שדה שאין בו אלא מלא קנה אל תונו, כלומר לא בדבר קטן ולא בדבר גדול. אל תונו איש את אחיו. לפי הפשט דבקרקות מיירי, דכתיב במספר שני תבואות ימכור לך, וזה אינו שייך אלא בקרקע. ותימה דהא אין אונאה בקרקעות. וי"ל ה"מ אונאה של מכירה יותר להטעות אותו אפילו בקרקעות כמו במדת קרקע או במניין שנים זהו במספר שני תבואות ימכור לך שאם היה מטעהו לומר יש עדיין הרבה שנים עד היובל ואין הרבה, או כך יגיע לך לשנה והוא מגיע לו יותר אסור, וכן מוכיח בפרק המוכר בית כור (ב"ב ק"ג ב') דאם נמצא יותר רובע או פחות יחזיר אפילו בקרקעות כגון שמראה לו קרקע והיא תופסת כך אמות והיא תופסת (כל) כך דאז הוי מקח טעות. ד"א אל תונו. זה אונאת

במנין שני עללפתא יזבין
לך: טז. לפום סגיות
שניא, תסגי זכינהי,
ולפום זעירות שניא,
תזער זכינהי, ארי מנין
עללפתא, הוא מזבין לך: יז. ולא תנון גבר ית חכריה, ותרחל מאלהך, ארי. אנא יי אלהכון: יח. ותעבדון ית קימי, וית

טו במספר שני-תבואת ימכר-לך: לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעט
יז השנים תמעט מקנתו כי מספר תבואת הוא מכר לך: ולא תונו איש את-
יח עמיתו ויראת מאלהיך כי אני יהוה אלהיכם: ועשיתם את-חקתי ואת-
עללפתא, הוא מזבין לך: יז. ולא תנון גבר ית חכריה, ותרחל מאלהך, ארי. אנא יי אלהכון: יח. ותעבדון ית קימי, וית

שנאמר: במספר שני תבואות ימכר לך, לפי מנין שני התבואות רש"י
שתהא עומדת ביד הלוקח תמכור לו. ורבותינו³⁵ דרשו מכאן
שהמוכר שדהו אינו רשאי לגאול פחות משתי שנים, שתעמוד
שתי שנים ביד הלוקח מיום ליום, ואפילו יש שלוש תבואות
כאותן שתי שנים כגון שמכרה לו בקמותיה, ושני אינו יוצא
מפשוטו, כלומר מספר שנים של תבואות, ולא של שידפון³⁶,
ומיעוט שנים שנים.

(טז) תרבה מקנתו, תמכרנה ביוקר. תמעט מקנתו, תמעט
בדמיה.

(יז) ולא תונו איש את עמיתו, כאן הזהיר על אונאת דברים³⁷,
שלא יקניט את חבירו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו, לפי
דרכו והנאתו של יועץ. ואם תאמר³⁸ מי יודע אם נתכוונתי לרעה,
לכך נאמר: ויראת מאלהיך, היודע מחשבות הוא יודע. כל³⁹ דבר
המסור ללב שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו נאמר בו
"ויראת מאלהיך".

35 תו"כ שם י. 36 תו"כ שם. 37 תו"כ פרשתא ד א. 38 שם ב. 39 שם.

(טז) תרבה מקנתו, היפך תמעט. ראב"ע
(יז-יח) וטעם ולא תונו איש את עמיתו, אוהרה למוכר, כי
הראשון לקונה³⁹. כי אני ה' אלהיכם, ואחר שאני אלהיכם אפרע
משניהם מאשר יונה עמיתו⁴⁰. ואם תעשו חקותי תתן הארץ
פריה. וטעם להזכיר זה בעבור מספר תבואות⁴¹.

39 ריוק מן סמיכות סיומי הפסוקים. אל תונו שבפסוק יד נסמך אל: או קנה מיד עמיתך.
ולא תונו שבפסוק יז נסמך אל: הוא מוכר לך. 40 מן הקונה או מן המוכר.
41 הזכיר כאן האוהרה ויראת מאלהיך שלא ירמו במכר וקנין במספר שני תבואות.

אונאה חוזר". אחר היובל תקנה. שאין ראוי לקנות ביוכל באופן
שלפעמים לא תשהא ביד הבעלים השבים אליה שום זמן, והיו
כלא היו שבים אל אחוזתם כלל⁴². שני תבואות. ולא שני שדפון
וירקון⁴³, כמשפט בשכירות קרקע ותכירותו.

(טז) תרבה מקנתו. תקנה ביותר ממה שהיה ראוי לקרקע בתורת
שכירות לשנה, כי אמנם כשתקנה לשנים רבות עד היובל תוכל
לעשות בה לשנים רבות גדרות צאן ושוככים וזולתם מלבד
התבואה. תמעט מקנתו. שלא תקנה לפי חשבון ממה שהיית
שוכר, ואין צריך לומר קונה לשנים מועטות, והטעם — כי
מספר תבואות הוא מוכר לך. כי כשתקנה לשנים מועטות לא
תוכל להשתמש בה אלא כתבואה לכדה, ולא בדבר מכחיש את
הארץ, באופן שלא תשוב לאיתנה כשתשיב השדה לבעלים,
כאמרם ז"ל⁴⁴ "המקבל שדה מחברו לשנים מועטות לא יזרענה
פשתן".

(יז) ולא תונו. אפילו בדברים וגניבת דעת ועצות רעות⁴⁵, אפילו
בלתי שום דרא דמונא. כי אני ה' אלהיכם. אלהי הקונה ואלהי
המוכר, ומקפיד אני על אונאת כל אחד מהם.

12 ולכן נאמר: אחר היובל. 13 ראה רש"י. 14 ב"מ קט א. 15 ראה רש"י.

רס"ג (טז) תרבה מקנתו, חייב אתה להוסיף לו בדמים. תמעט, רשאי
אתה למעט בדמים.
(יז) אני ה' אלהיכם, אני ה' אלהיכם המעניש.

רשב"ם (טז) כי מספר תבואות שעד היוכל הוא מוכר לך, ולא גוף
הקרקע.

רמב"ן שהוא מזהיר שיקנו וימכרו לפי השנים ולא יונו איש את אחיו,
אבל רבותינו³⁵ חידשו באונאה תשלומים בשתות המקח וביטול
מקח ביותר משתות, ומה בלבד מיעוטו הקרקעות, לפי שהאונאה
בהם אפילו ביתר משתות מחילה, כמו שהיא מחילה במטלטלים
כפחות משתות, אע"פ שהוא אסור להונות כן לדעת, אבל אין
דרך בני אדם לבטל ממכרם מפני אונאה מועטת כזו, ודרשו
חכמים מפני שאמר הכתוב וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה
דבר הנקנה מיד ליד אל תונו איש את אחיו, למדנו שיש באונאה
דין מיוחד במטלטלים שאינו נוהג בקרקעות, והוא חזרת הממון.
אבל אזהרת הלאו נוהגת בכלן, ולכך אמר וכי תמכרו ממכר,
לשון רבים למוכר קרקעות ולמוכר מטלטלין, או קנה מיד
עמיתך, היחיד מהם, המוכר המטלטלין מיד ליד, ואמר לכולן אל
תונו, וכיון שייחד והפריש המטלטלין ריבה בהן דין אונאה, והיא
בחזרת התשלומין, וזה דבר נכון כפי המדרשים שקיבלו רבותינו
ברמזי התורה. ואולי יהיה כל זה אסמכתא כי הלאו אוהרה בין
בקרקע בין במטלטלין, וחזרת הממון בידם קבלה במטלטלין
ולא בקרקעות, כמו שאמר³⁶ דבר השוה לכל כסף, כי השיעורים
כולם בשתות ויתר על שתות כפי דעות בני אדם, ולמה לא יוציאו
הקרקעות מן הדין הזה, והם הוציאו ממנו כלי בעל הבית
ואמרו³⁷ לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מבעל הבית
אין לו אונאה, מפני שדרך בעלי בתים שלא ימכרו כלי תשמישן.
וגם יתכן לומר³⁸ כי הכתוב יזהיר שידעו מספר השנים עד היובל,
ולפיהם ימכרו ויקנו ולא יונו בהם איש את אחיו להטעותו
במספר או להטעותו במכירה שיחשוב בה שהיא לחלוטין
ויטעהו בכך, אבל ידעו שניהם ויודיעו זה לזה המספר, כי
המכירה היא במספר שנים עד היובל, שגם בקרקעות³⁹ יש אונאה
בטועים במידה ובמנין ואפילו כפחות משתות וכל שכן
במטלטלין.

(יח) ועשיתם את חקתי ואת משפטי תשמרו, יזהיר בחוקים מפני
השמיטה והיובל הנזכרים לפי שהם מכלל החוקים,

35 ב"מ נב. 36 ב"ק יד ב. 37 ב"מ א. 38 ר"ל אף אם נאמר שאין
דין לא תונו בקרקעות, על כל פנים בטועה במספר או שתושב שהיא לחלוטין ודאי יש
אונאה בקרקעות ובה הכתוב מזהיר כאן (כור וזהב). 39 קידושין מב ב.

חזקוני (יח) ועשיתם את חקותי, מצוות התלויות בארץ הנהוגות
בשביעית וביובל²⁷. ואת משפטי, כגון: אל תונו איש את אחיו

27 [ומכ"ן].